

Gemeenschappelijke kennisbasis van sociaal werk opleidingen in Nederland

Opdrachtgever: Sectoraal Adviescollege Hogere Sociale Studies

Dr. R. Kloppenburg (projectleider)
Dr. M. van Bommel,
Dr. E. de Jonge

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	4
Inleiding.....	6
Deel 1 Grondslag.....	7
1.1 Definitie en afbakening van de kennisbasis	7
Het beroepsdomein: sociaal werk	7
De kennis: expliciet en generiek	7
Het niveau: bachelor.....	8
1.2 Doel en functie van de kennisbasis	8
Beroepsopleidingen	8
Beroepspraktijk	9
Samenleving	9
1.3 Ontwerpeisen voor de kennisbasis	9
Beroepsrelevantie	9
Wetenschappelijk gefundeerd	10
Opleidingsrelevantie.....	10
Deel 2 Bouwstenen en perspectieven.....	11
2.1 Indeling van de kennisbasis	11
2.2 Bouwstenen	12
2.3 Wetenschappelijke perspectieven	13
2.4 Opleidingskwalificaties.....	13
Deel 3 Uitwerking bouwstenen	16
3.1 Bouwsteen A: Beroep sociaal werk	17
A.1 Kernwaarden en maatschappelijke opdracht van het sociaal werk.....	17
A.2 Kerntaken en grondvormen van beroepshandelen van het sociaal werk	17
A.3 Legitimering, onderbouwing en positionering van het sociaal werk ...	17
3.2 Bouwsteen B: Gebruikers sociaal werk	18
B.1 Sociale kwaliteit van samenleven.....	18
B.2 Sociaal functioneren van individuen, groepen en gemeenschappen	18
B.3 Sociale ontwikkeling en individuele levensloop	19
3.2 Bouwsteen C: Werkwijzen sociaal werk.....	19
C.1 Praktijktheoretische benaderingen.....	19

C.2 Methodisch werken.....	20
C.3 Normatieve en levensbeschouwelijk dimensie.....	20
3.3 Bouwsteen D: Organisatie sociaal werk	20
D.1 Sociale kaart: overzicht van voorzieningen	21
D.2 Sociaal werk organisaties: bestuurs- en beleid.....	21
D.3 Sociaal werk organisaties en sociaal ondernemerschap.....	21
3.5 Bouwsteen E: Maatschappelijke context sociaal werk	21
E.1 Politiek, beleid en wet en regelgeving.....	21
E.2 Historische context	22
E.3 Internationale context	22
3.6 Bouwsteen F: Onderzoek en innovatie sociaal werk	22
F.1 Praktijkgericht onderzoek in het sociaal werk.....	22
F.2 Methoden van onderzoek in het sociaal werk.....	23
F.3 Innovatie van het sociaal werk.....	23
3.7 Bouwsteen G: Professionalisering sociaal werk	23
G.1 Leervermogen.....	23
G.2 Vakbekwaamheid	23
G.3 Loopbaanontwikkeling en employability.....	24
Tenslotte	25
Referenties	27
Bijlage 1 Namen van begeleidingscommissieleden en participanten	28
Wetenschappelijke begeleidingscommissie	28
Deelnemers expertronden.....	28
Geïnterviewde hoogleraren/lectoren	28

Voorwoord

Aan het voorliggende rapport ging een en ander vooraf. In 2015 mocht ik een verkenningscommissie voorzitten die zich boog over de inrichting van het hoger beroepsonderwijs voor sociaal werk.¹ De commissie was samengesteld uit deskundigen (veld en onderwijs) op alle gebieden van zorg en welzijn. Het bleek een van de meer leerzame trajecten uit mijn loopbaan. Ik leerde veel over de werksoort, maar nog meer over ‘curriculumpolitiek’: hoe en waartoe leiden we op?

Met haar eindrapport *Meer van waarde* beoogde de commissie richting te geven aan het sociale werk van de toekomst. Vanwege de technologische veranderingen, de netwerkmaatschappij en de decentralisaties van sociaal beleid pleitte zij onder andere voor een versterking van de kennisbasis van de sociaal werker. De complexiteit, breedheid en onvoorspelbaarheid van de sociale problemen van de 21^e eeuw vragen om stevige bagage. Reflectief vermogen is in deze tijd een cruciale competentie. Deze veronderstelt echter inhoudelijke inzichten om mee te werken – zo was de redenering van de commissie. Reflectie veronderstelt kennis. Er is dus behoefte aan een visie op het kennisbestand waarover de sociaal werker moet beschikken. Dat bestand is bepalend voor de beroepsidentiteit van de student, en toont het veld (en dus de samenleving) wat de sociaal werker op Hbo-niveau vermag.

Tot ons grote genoegen werd de boodschap van de commissie voortvarend opgepakt. Het resultaat van de inspanningen ligt voor u; een begeleidingscommissie fungeerde als klankbord². De auteurs van dit rapport zijn niet over een nacht ijs gegaan. Zij hebben zich grondig verdiept in de materie en vele gesprekken gevoerd, zowel individueel als groepsgewijs. Opvallend was de grote betrokkenheid van degenen die in het proces meededen – sociaal werk ligt velen na aan het hart. Terugkerende vraag in de commissie was hoe concreet de zogenoemde ‘body of knowledge’ kon worden – tot aan auteurs en concepten aan toe? De samenstellers moesten laveren tussen inhoudelijk sturen en vrijblijvend advies. De autonomie van opleidingen, docenten en studenten is immers in het geding. Opleiders leveren vaak goed werk en willen ruimte houden bij de invulling van hun onderwijs. Maar het veld moet weten wat ze heeft aan de jonge afgestudeerden. En ... het midden is gevonden.

Het voorliggende product onderscheidt zeven bouwstenen van sociaal werk (zoals ‘de organisatie’ of ‘de gebruiker’) en benoemt steeds drie centrale thema’s per bouwsteen. Daarmee is een raamwerk gecreëerd waarmee opleiders zelf aan de slag kunnen. En als het aan de begeleidingscommissie ligt ook zouden móeten. Zij kunnen zich per thema afvragen of zij daar aandacht aan besteden, en of dat beter kan. Daarin ontstaan vanzelfsprekend verschillen, maar bij voorkeur toch niet teveel en geen al te grote. Sociaal werk is een beroep dat een stevig profiel nodig heeft. Dat is goed voor de professional zelf, voor de cliënten en participanten en daarmee voor de samenleving als geheel. Deze notitie legt het fundament voor de kennis van de sociaal werker van de toekomst.

¹ De commissie werd in 2013 ingesteld door het bestuur van de Vereniging Hogescholen.

² De begeleidingscommissie was naast de voorzitter samengesteld uit: prof. dr. Trudie Knijn, dr.ir. Rick Kwekkeboom, prof. dr. Tine Van Regenmortel, ,

Ik hoop dat het document dezelfde weg gaat als *Meer van waarde* – opdat het een impuls geeft aan de inzet en kwaliteit van de opleidingen. Want zoveel moge duidelijk zijn: de samenleving schreeuwt om goed gekwalificeerde sociaal werkers in de zorginstellingen en in de wijken, in de jeugdhulpverlening en het maatschappelijk werk, en op al die andere plekken waar sociaal werkers de emanciperende kwaliteit en de sociale stabiliteit van de samenleving ondersteunen.

Prof. dr. Hans Boutellier
Voorzitter van de begeleidingscommissie

Wetenschappelijk directeur Verwey-Jonker Instituut, Utrecht
Hoogleraar Veiligheid & Veerkracht, Vu Amsterdam

Inleiding

Het sectoraal adviescollege Hogere Sociale Studies (SAC-HSS) van de Vereniging Hogescholen (VH) heeft in het voorjaar van 2015 een project geïnitieerd met als doel de gemeenschappelijke kennisbasis van de bachelor opleidingen voor het sociaal werk vast te stellen. De kennisbasis zal voor een substantieel deel de inhoud van deze opleidingen gaan bepalen, waarbij opleidingen en studenten ruimte houden voor profilerende invullingen en aanvullingen. Het SAC-HSS beoogt met het project een bijdrage te leveren aan het versterken van de kwaliteit van de opleidingen. Aanleiding voor het project zijn de rapporten ‘Meer van Waarde’ van de Commissie Boutellier en ‘Sociaal werk op solide basis’ van de Gezondheidsraad waarin geconstateerd is dat de kwaliteit van de beroepsuitoefening van sociaal werkers in het kader van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning achterblijft bij de verwachtingen.

Voor een duurzame kwaliteitsverbetering is een goed functionerend kennissysteem nodig. Kennis afkomstig uit wetenschappelijk onderzoek en uit de beroepspraktijk, van professionals en van ervaringsdeskundige burgers. Kennis die samen met beroepsvaardigheden en houdingen het curriculum van sociaal werk opleidingen uitmaken en studenten helpen zich te ontwikkelen tot start bekwame sociale professionals. Het onderhavige rapport heeft als doel een overzicht te bieden van het wetenschappelijk deel van de kennisbasis.

Voor de ontwikkeling hiervan heeft de projectgroep met behulp van de Delphi-methode experts en wetenschappers van hogescholen, universiteiten en onderzoekscentra geraadpleegd over de definitie, de afbakening, de indeling en de inhoud. Het project werd daarbij ondersteund door een wetenschappelijke begeleidingscommissie.

Het eerste deel van deze rapportage vormt de grondslag van de kennisbasis. Ingegaan wordt op het doel, de afbakening en de ontwerpeisen. Het tweede deel start met de beschrijving van de indeling van de kennisbasis in bouwstenen en funderende wetenschapsgebieden. Vervolgens wordt in deel drie per bouwsteen een overzicht gepresenteerd van thema's en onderwerpen die in de kennisbasis zijn opgenomen. In het slotwoord worden enkele voorstellen gedaan voor het vervolgtraject en de implementatie in de opleidingen.

Deel 1 Grondslag

1.1 Definitie en afbakening van de kennisbasis

Deze publicatie beschrijft, zoals de titel aangeeft, de gemeenschappelijke kennisbasis van sociaal werk opleidingen in Nederland. Hierbij wordt de volgende definitie en afbakening gehanteerd:

De gemeenschappelijke kennisbasis beschrijft het geheel van generieke kennis dat door alle afgestudeerden van de bachelor opleidingen voor sociaal werk beheerst dient te worden.

In deze paragraaf lichten we deze definitie toe aan de hand van de volgende vragen: Wat is sociaal werk? Om welk type van kennis gaat het? Wat verstaan we onder bachelorniveau? In de uitwerking van deze begrippen beperken we ons tot uitgangspunten waar brede consensus over bestaat; dit betekent ook dat daarmee ruimte overblijft voor opleidingen om hier nader invulling aan te geven op basis van hun identiteit en profilering.

Het beroepsdomein: sociaal werk

Richtinggevend voor de invulling en afbakening van het beroepsdomein sociaal werk is de internationale definitie die in 2014 is vastgesteld door de International Federation of Social Workers (IFSW) en de International Association of Schools of Social Work (IASSW):

Social work is a practice-based profession and an academic discipline that promotes social change and development, social cohesion, and the empowerment and liberation of people. Principles of social justice, human rights, collective responsibility and respect for diversities are central to social work. Underpinned by theories of social work, social sciences, humanities and indigenous knowledge, social work engages people and structures to address life challenges and enhance wellbeing.

De definitie benadrukt dat sociaal werk een professie is die gefundeerd is in de praktijk, gericht is op het realiseren van sociale waarden (zoals empowerment en cohesie) en gevoed wordt door kennisbronnen.

De kennis: expliciet en generiek

De hier beschreven kennisbasis omvat de generieke, expliciete basiskennis die alle beginnende sociaal werkers naast profielgebonden kennis nodig hebben bij de uitoefening van het beroep. Daarmee blijft een deel van de beroepskennis buiten beschouwing. Beroepskennis omvat immers meerdere soorten kennis. De internationale definitie laat dit zien door te verwijzen naar zowel algemene, wetenschappelijke kennis (vgl. *academic discipline, theories, sciences*) als naar kennis die gebonden is aan specifieke contexten, die voortkomt uit lokale praktijken en die gebaseerd is op lokale ervaringen (vgl. *indigenous knowledge*). De kennis van een individuele beroepsbeoefenaar omvat naast deze soorten kennis ook nog zijn persoonlijke ervaringskennis (levenservaring) waaronder allerlei vormen van impliciete en intuïtieve kennis (tacit knowledge).

Het is aan de afzonderlijke opleidingen om het evenwicht in het curriculum wat betreft al die uiteenlopende soorten kennis te bewaken en in een juiste dosering en samenhang aan te bieden. In het complexe bouwwerk van een solide en aantrekkelijk curriculum verbinden opleidingen de diverse soorten kennis met vaardigheden, waarden en houdingsaspecten.

Het niveau: bachelor

De kennisbasis omvat de generieke basiskennis van de sociaal werker op bachelorniveau. Voor het bepalen van dit niveau gelden de Dublin Descriptoren (NVAO, z.d.) en Generieke Kernkwalificaties voor het HBO (Commissie Franssen, 2001).

In relatie tot de kennisbasis zijn met name de eerste twee Dublin Descriptoren van belang: kennis en inzicht, en het toepassen van kennis en inzicht. De overige drie descriptoren hebben respectievelijk betrekking op oordeelsvorming, communicatief vermogen en leervaardigheid. Uit alle descriptoren blijkt dat niet alleen kennis in strikte zin maar tevens vaardigheden ter sprake komen. Een bachelor bezit aantoonbare kennis van en inzicht in een vakgebied, en wel op het niveau van gespecialiseerde handboeken en laatste ontwikkelingen in het vakgebied en een bachelor past kennis en inzicht toe op een wijze die kan worden gekwalificeerd als een professionele benadering van de werkzaamheden. In vergelijking hiermee is een afgestudeerde van een master bovendien in staat een originele bijdrage te leveren aan het vakgebied, door middel van het toepassen of ontwikkelen van ideeën, met name op basis van onderzoek en is een master tevens in staat om kennis en inzicht toe te passen in nieuwe (complexe) en bredere (multidisciplinaire) contexten, en tevens om kennis te integreren.

De Generieke Kernkwalificaties voor het HBO spitsen het bachelorniveau toe op een professionele oriëntatie. De Generieke Kernkwalificaties staan voor actuele kennis die niet alleen aansluit bij recente wetenschappelijke kennis en inzichten, maar ook bij recente (internationale) ontwikkelingen in het beroepenveld. Omdat de kennisbasis van beroepsopleidingen doorgaans een multidisciplinair karakter bezit, wordt in de eisen voor het bachelorniveau, het belang van enerzijds multidisciplinaire integratie van kennis en inzicht van verschillende inhoudelijke vakdisciplines benadrukt en anderzijds het toepassen van uit onderzoek beschikbare inzichten in uiteenlopende beroepssituaties.

De niveaauaanduidingen, die toegespitst zijn op kennis en cognitieve vaardigheden, moeten overigens - in het licht van de internationale definitie van sociaal werk - worden geplaatst in het kader van het realiseren van sociale kernwaarden. Ook in de Generieke Kernkwalificaties voor het hbo wordt gesproken van begrip en betrokkenheid met betrekking tot maatschappelijke en ethische vragen betreffende de toepassing van kennis.

Samengevat geven bovenstaande richtlijnen aan dat de generieke kennisbasis dient te bestaan uit funderende, actuele (ook internationale) wetenschappelijke kennis waarmee een afgestudeerde bachelor zijn werkzaamheden professioneel benadert, kritisch beoordeelt, verantwoordt en ontwikkelt. Om deze wijze van toepassen te bereiken in vier jaar zijn keuzes nodig ten aanzien van de diepgang waarmee de in de kennisbasis genoemde thema's en onderwerpen aan bod kunnen komen.

1.2 Doel en functie van de kennisbasis

De kennisbasis beschrijft het gemeenschappelijke raamwerk voor de beroepskennis van alle beginnende sociaal werkers op bachelorniveau. Het centrale doel van het expliciteren van de kennisbasis is een bijdrage te leveren aan het versterken van de beroepsidentiteit van sociaal werk en sociaal werkers en aan het verstevigen van de onderbouwing en legitimatie van het beroepshandelen. De kennisbasis richt zich primair op de beroepsopleidingen binnen het domein sociaal werk op bachelorniveau, maar is ook relevant voor de beroepspraktijk en voor de samenleving meer in het algemeen.

Beroepsopleidingen

De kennisbasis is primair ontwikkeld ten behoeve van de beroepsopleidingen. De kennisbasis reikt het raamwerk voor de kennis aan als het inhoudelijke fundament waarop de opleidingen verder kunnen bouwen. Alle beroepsopleidingen voor sociaal werk op bachelorniveau hebben

zich aan deze basis gecommitteerd als aanzienlijk deel van hun kennisinhoud. In die zin biedt de kennisbasis zowel kaders als ruimte voor de opleidingen. Zo is de kennisbasis een handreiking voor het bepalen van de breedte en de diepte van het kennisniveau van de bachelor. De kennisbasis biedt ook houvast voor individuele docenten, studenten. Docenten worden door de kennisbasis bijvoorbeeld in staat gesteld zich te oriënteren op hun eigen inhoudelijke bijdrage aan de opleiding en de inbedding daarvan in het geheel van het kennisfundament. Studenten wordt in de kennisbasis een overzicht geboden van de kennis die van beginnende professionals verwacht mag worden. Dit kan om meerdere redenen zinvol zijn zoals bijvoorbeeld bij de oriëntatie op opleiding van aspirant studenten of gedurende de studie bij het krijgen van een duidelijk overzicht van de beroepskennis en het kunnen expliciteren van de eigen beschikbare en nog te verwerven kennis.

Beroepspraktijk

De kennisbasis is tevens relevant voor de beroepspraktijk, dat wil zeggen voor het beroep, de beroepsbeoefenaren en de beroepsgroep als geheel. De kennisbasis is een bouwsteen voor het versterken van de beroepsidentiteit van sociaal werk, zowel intern als extern. De kennisbasis draagt tevens bij aan de onderbouwing van het beroepshandelen, de legitimering en positionering van het beroep in de samenleving en aan de profilering ten aanzien van aanpalende beroepsdomeinen. De kennisbasis is een stimulans voor het verder ontwikkelen van een gedeelde basis en een gemeenschappelijke taal voor de gehele beroepsgroep, en daarmee indirect ook aan de herkenbaarheid van deze groep voor derden. De kennisbasis biedt sociaal werkers de gelegenheid om de eigen kennisbasis op te frissen en te actualiseren, om onbewust geworden bekwaamheid te expliciteren en zo beroepsreflectie te stimuleren, handelingsbekwaamheid te versterken en onderbouwing en verantwoording van de beroepsuitoefening te faciliteren.

Samenleving

De kennisbasis kan ook goede diensten bewijzen aan uiteenlopende groepen in de samenleving. Politici, beleidsmakers, aanpalende beroepsgroepen en geïnteresseerde burgers kunnen zich op grond van deze basis een beeld vormen van de kennis die het gemeenschappelijke fundament vormt voor de beroepsuitoefening binnen het brede terrein van sociaal werk. Voor praktijkonderzoekers kan de kennisbasis een vertrekpunt vormen om bij te dragen aan verdere theorievorming betreffende sociaal werk.

1.3 Ontwerpeisen voor de kennisbasis

Op basis van het doel en de functie is een aantal elkaar aanvullende ontwerpeisen betreffende de kennisbasis geformuleerd.

Beroepsrelevantie

De opleidingen waarvoor de kennisbasis in eerste instantie bedoeld is, zijn beroepsopleidingen. De kennisbasis dient dan ook eerst en vooral relevant te zijn voor de beroepspraktijk waarbinnen de afgestudeerden werkzaam zullen zijn. Deze beroepsrelevantie van de kennisbasis bezit meerdere aspecten; deze hebben vooral betrekking op het *wat* van de kennisbasis.

- *Gemeenschappelijk*. De kennisbasis richt zich op de gemeenschappelijke kennis waarover alle afgestudeerde sociaal werkers dienen te beschikken. Deze basis heeft dus niet betrekking op de kennis die samenhangt met de specifieke profilering van studenten ten aanzien van bijvoorbeeld vraagstukken, groepen of contexten.

- *Breed.* De kennisbasis beperkt zich niet tot kennis die direct relevant is voor de uitvoerende werkzaamheden maar is beroepsrelevant in de brede zin van het woord, Het gaat bijvoorbeeld niet alleen om de technisch-instrumentele maar ook om de normatief-ethische aspecten van de beroepsuitoefening. Evenzo is de opgenomen kennis niet alleen handelingsgericht maar ook contextgericht, beroepsgericht en persoonsgericht.
- *Duurzaam.* Het sociale domein is zeer dynamisch. Een kennisbasis kan deze dynamiek niet omvatten maar moet er wel aan bijdragen studenten hierop voor te bereiden. De kennisbasis is richt zich dan ook op visies, theorieën en methodieken die funderend zijn voor de professie in het verleden, het heden en de toekomst, in ieder geval op de middellange termijn. Juist in een dynamische arbeidscontext is een solide kennisbasis voor beginnende professionals van belang, naast kennis van actuele ontwikkelingen.

Wetenschappelijk gefundeerd

Sociaal werk als complexe en waarden-geladen beroepspraktijk put met recht uit een diversiteit aan kennisbronnen. De kennisbasis beperkt zich tot die bronnen die wetenschappelijk gefundeerd zijn. Met name de sociale en de geesteswetenschappen vormen een belangrijke kennisbron voor de beroepspraktijk in de brede zin van het woord.

Opleidingsrelevantie

De kennisbasis ontleent haar relevantie voor een belangrijk deel aan het beroep, maar ze moet daarnaast ook relevant zijn met betrekking tot de interne dynamiek van de beroepsopleidingen waarvan de implementatie van de kennisbasis deel uit maakt. Hierbij wordt rekening gehouden met de volgende aspecten:

- *Richtinggevend.* De kennisbasis wil opleidingen houvast bieden zonder een keurslijf te zijn en ruimte bieden zonder te ontaarden in vrijblijvendheid. Dit stelt eisen aan het juiste aggregatieniveau en mate van gedetailleerdheid van de uitwerking. Onderwerpen en thema's dienen helder te zijn zonder dat de inhoud verder is ingevuld.
- *Bachelorniveau.* De kennisbasis moet passen bij het niveau van de opleidingen door een indicatie te geven van wat van beginnende professionals op bachelorniveau verwacht mag worden op het vlak van kennis.
- *Bruikbaarheid.* De kennisbasis is toegankelijk en laat zich gemakkelijk ontsluiten voor het onderwijs. Hiertoe is de kennisbasis overzichtelijk en logisch samengesteld waardoor studenten en docenten er gemakkelijk mee kunnen werken.

Deel 2 Bouwstenen en perspectieven

Figuur 1 bouwstenen en perspectieven van de kennisbasis sociaal werkopleidingen

2.1 Indeling van de kennisbasis

De relevantie van een kennisbasis is niet alleen afhankelijk van de inhoud maar ook van de ordening of de structuur. Een geschikte indeling maakt de kennisbasis praktisch bruikbaar. Uiteenlopende indelingsprincipes zijn gangbaar, zo blijkt uit een verkenning (Kloppenburger en van Bommel, 2015). Om te beginnen kan kennis worden geordend op basis van de toeleverende wetenschappelijke disciplines, zoals sociologie en psychologie. Een andere mogelijkheid is het onderscheiden van verschillende aspecten of niveaus van beroepssituaties en beroepscontexten, bijvoorbeeld micro-, meso- en macroniveau. Kennis kan ook worden geordend op basis van verschillende aspecten van de beroepsuitoefening. Voorbeelden zijn

een ordening op competentiegebieden (denk aan uitvoerende werkzaamheden of organisatiegebonden taken), een ordening op beroepsrollen (begeleider, coach, ondernemer), of een ordening op fasen van professioneel handelen (verheldering van het probleem, formuleren van een plan van aanpak). Raadpleging van de experts heeft duidelijk gemaakt dat de meest wenselijke indeling een combinatie is zodat de kennisbasis enerzijds direct te verbinden is met de beroeps- en opleidingsprofielen en zich anderzijds goed leent voor een inhoudelijke vulling met theoretische kennis uit de relevante wetenschappelijke disciplines. De kennisbasis dient immers een brugfunctie te vervullen tussen kennisbronnen en beroepsuitoefening.

2.2 Bouwstenen

De gekozen indeling is samengesteld uit zeven bouwstenen. De basis voor deze indeling is tweeledig. Enerzijds de drie typen sociaal werk theorieën zoals onderscheiden door Payne (2014, p. 6), namelijk theorieën over *wat sociaal werk is* (bouwsteen: Beroep sociaal werk), theorieën over *hoe sociaal werk wordt uitgevoerd* (bouwsteen: Werkwijzen sociaal werk) en theorieën over *voor wie het sociaal werk bedoeld is* (bouwsteen: Gebruikers sociaal werk). Anderzijds de drie taakgebieden binnen brede professionalisering zoals beschreven door de commissie Franssen (Commissie Accreditatie Hoger Onderwijs, 2001). Deze indeling heeft inmiddels zijn waarde bewezen voor het hoger beroepsonderwijs, getuige de ordening van veel opleidingsprofielen. Het eerste taakgebied betreft het *zelfstandig uitvoeren van de taken* als beginnend beroepsbeoefenaar en het tweede taakgebied het *zelfstandig functioneren binnen en vanuit een organisatie in de bredere context* (bouwsteen: Organisatie sociaal werk en bouwsteen Maatschappelijke context sociaal werk). Het derde taakgebied betreft het *vorm geven aan professionalisering van zichzelf als beroepsbeoefenaar* (bouwsteen: Professionalisering sociaal werk) en van het beroep (bouwsteen: Onderzoek en innovatie sociaal werk).

Samengevat leidt deze aanpak tot de volgende bouwstenen voor de kennisbasis van sociaal werk opleidingen:

- A. Beroep sociaal werk
- B. Gebruikers sociaal werk
- C. Werkwijzen sociaal werk
- D. Organisatie sociaal werk
- E. Maatschappelijke context sociaal werk
- F. Onderzoek en innovatie sociaal werk
- G. Professionalisering sociaal werk

Deze ordening van de kennisbasis wordt gepresenteerd als een samenhangend en coherent geheel waarvan de samenstellende bouwstenen niet los van elkaar begrepen kunnen worden. Zij vullen elkaar aan en plaatsen elkaar in perspectief. Om dit te benadrukken worden de bouwstenen elk als een zeshoek weergegeven en worden de zeven bouwstenen samen in een omvattende zeshoekige figuur geplaatst (zie fig.1). Hierbij wordt het onderdeel 'Beroep sociaal werk' in het midden gesitueerd als de centrale bouwsteen. Binnen de kennisbasis van sociaal werk vervult het beroep sociaal werk een centrale en integratieve functie; het is de kern die de overige bouwstenen met elkaar verbindt en het maakt zichtbaar dat elke bouwsteen bijdraagt aan de optimalisatie van het beroep, c.q. de beroepsuitoefening. De triade 'Beroep, Gebruikers en Werkwijzen' is hierbij het meest in het oog springend. De onderlinge verwevenheid van deze bouwstenen blijkt eruit dat het beroep sociaal werk betekenis krijgt in bijdrage die het levert aan de kwaliteit van leven van mensen die ervan gebruik maken en gestalte krijgt in de werkwijzen die daarbij worden gehanteerd. Deze triade kan evenwel

alleen begrepen worden als deze in het bredere perspectief wordt geplaatst van de achtergrond waarin het sociaal werk is gesitueerd. Zo hangt de aard en omvang van de vraag naar sociaal werk samen met maatschappelijke ontwikkelingen en krijgt deze vorm binnen kaders van sociaal beleid, wetgeving, financiering en organisatieconfiguraties. Ook de onderzoeks- en innovatieagenda in het sociaal werk en de daarmee samenhangende professionaliseringsthema's houden hiermee verband.

2.3 Wetenschappelijke perspectieven

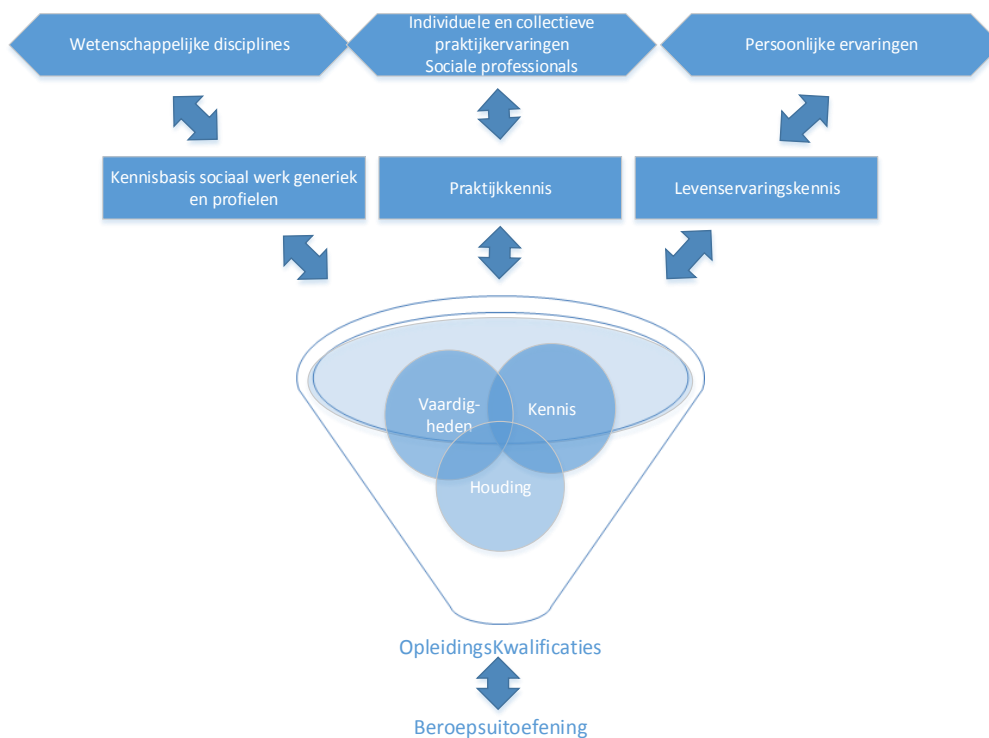
De kennisbasis voor de sociaal werk opleidingen vervult, zoals hierboven zichtbaar wordt, een brugfunctie tussen wetenschappelijke kennisbronnen en beroepsuitoefening. Mede op basis van beschrijvingen in de vakliteratuur ontstaat een beeld van, voor het sociaal werk belangrijke, toeleverende wetenschappelijke disciplines (Trevithick, 2012; Payne, 2014; Van Ewijk, 2010). Deze wetenschappelijke disciplines bieden naast kennisinhouden voor de afzonderlijke bouwstenen ook overstijgende perspectieven waarmee met enige afstand en diepgang, de beroepspraktijk in zijn volle complexiteit, omvang en betekenis kan worden bestudeerd.

Voorbeelden van overstijgende perspectieven zijn: (i) het maatschappelijk gezondheidsperspectief waaruit de nauwe verwevenheid tussen gezondheid, sociaaleconomische omstandigheden, leefstijl en sociaal functioneren blijkt; (ii) het sociologisch en cultureel antropologisch perspectief waaruit zichtbaar wordt hoe historische, culturele, politieke en maatschappelijke omstandigheden van invloed zijn op het doen en laten van burgers, instituties, organisaties en overheden; (iii) het filosofisch-ethisch perspectief dat helpt bij het doorzien en begrijpen van onderliggende normen en waarden, vooronderstellingen, gewoonten en overtuigingen van verschillende groeperingen in onze samenleving.

Het gebruik van deze meervoudige perspectieven stelt de sociaal werker in staat om integraal naar mensen en hun omgeving te kijken, en dat is kenmerkend voor het sociaal werk.

2.4 Opleidingskwalificaties

De kennisbasis verbindt wetenschappelijke kennis met opleidingskwalificaties en daarmee met de beroepsuitoefening. De kennisbasis zorgt naast andere kennisbronnen voor een belangrijk deel van de inhoudelijke invulling van de opleidingskwalificaties, respectievelijk de vermogens waarover de afgestudeerden beschikken om het beroep op bachelor niveau uit te kunnen oefenen. Theoretische kennis afkomstig uit een breed spectrum van wetenschappelijke disciplines draagt zo bij aan een beter inzicht in praktijkvraagstukken van sociale professionals en vormt een referentiekader, mede op grond waarvan beslissingen worden genomen, verantwoord en geëvalueerd. Figuur 2 illustreert deze samenhang, waaraan dient te worden toegevoegd dat de beroepsuitoefening een belangrijke bron is voor de ontwikkeling van wetenschappelijke kennis en er dus sprake is van 'twee richtingen verkeer'.

Figuur 2 Verbinding tussen wetenschappelijke disciplines, praktijk en persoonlijke kennis, kennisbasis, opleidingskwalificaties en beroepsuitoefening

Het cluster sociaal werk opleidingen heeft de overkoepelende kwalificaties uitgewerkt in de nota domeinprofiel sociaal werk (2016). Hierbij wordt uitgegaan van een indeling in drie taakgebieden van de beroepsuitoefening van de sociaal werker:

- bevorderen van het sociaal functioneren van mensen en hun sociale context;
- versterken van de organisatorische verbanden waarbinnen sociaal werk plaatsvindt;
- bevorderen van de eigen professionaliteit en de ontwikkeling van het beroep.

Binnen het eerste taakgebied wordt het begrip sociaal functioneren geconcretiseerd naar drie met elkaar verweven contexten van sociaal functioneren die aangrijpingspunt zijn voor het sociaal werk, namelijk werkzaamheden gericht op het sociaal functioneren van: mensen in hun primaire leefomgeving, mensen in groepen en netwerken (formeel en informeel) en mensen in (lokale) gemeenschappen. Op basis van deze indeling in taakgebieden worden vervolgens in het totaal 10 domeinkwalificaties onderscheiden.

De domeinkwalificaties zijn verbonden met de kennisbasis doordat hierin voor een belangrijk deel de kennis is beschreven waarmee de met de kwalificaties samenhangende taken wordt uitgevoerd en verantwoord. Om deze verbinding tot stand te brengen is erop gelet dat de kennisbasis enerzijds dekkend is voor alle domeinkwalificaties en anderzijds de indeling van kennisbasis en domeinkwalificaties herkenbaar overeenkomen. Dit laatste houdt niet in dat elke kwalificatie of taakgebied exclusief is verbonden met een of enkele bouwstenen. De zeven bouwstenen bieden een breed arsenaal aan kennisinhouden waaruit geput kan worden bij de uitvoering van - en reflectie op - taken uit alle drie de taakgebieden. Een voorbeeld is sociaal werk gericht op het versterken van de participatie van burgers in kwetsbare buurten en wijken uit het taakgebied *bevorderen van het sociaal functioneren van mensen in hun context*. Hiervoor kan theoretische kennis over sociaal economische zwakke buurten en over benaderingswijzen zoals ABCD wijkaanpak uit respectievelijk de bouwstenen ‘gebruikers van sociaal werk’ en ‘werkwijzen’ relevant zijn maar ook kennis van de overgang van verzorgingsstaat naar participatiesamenleving en van de decentralisatiewetten WMO en

participatiewet (bouwstenen *'historische en maatschappelijke context'* en *'organisatie en beleidscontext'*).

Deel 3 Uitwerking bouwstenen

In dit deel wordt de zeven bouwstenen uitgewerkt met telkens drie thema's (fig.3). Eerst wordt een kernachtige omschrijving gegeven van de bouwsteen en aangegeven welke wetenschappelijke disciplines³ toeleveranciers zijn voor de inhoud. Vervolgens worden de drie thema's uitgewerkt met een korte omschrijving en opsomming van onderwerpen.

Bouwstenen met kernthema's	
<p>A. Beroep sociaal werk</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ A.1 Kernwaarden en de maatschappelijke opdracht van het sociaal werk ○ A.2 Kerntaken en grondvormen van beroepshandelen van het sociaal werk ○ A.3 Legitimering, onderbouwing en positionering van het sociaal werk <p>B. Gebruikers sociaal werk</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ B.1 Sociale kwaliteit van samenleven ○ B.2 Sociaal functioneren van individuen, groepen en gemeenschappen ○ B.3 Sociale ontwikkeling en individuele levensloop <p>C. Werkwijzen sociaal werk</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ C.1 Praktijktheoretische benaderingen ○ C.2 Methodisch werken ○ C.3 Normatieve en levensbeschouwelijke dimensie <p>D. Organisatie sociaal werk</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ D.1 Sociale kaart: overzicht van voorzieningen ○ D.2 Sociaal werk organisaties: bestuur en beleid ○ D.3 Sociaal werk organisaties en sociaal ondernemerschap <p>E. Maatschappelijke context sociaal werk</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ E.1 Politiek beleid en wetgeving ○ E.2 Historische context ○ E.3 Internationale context <p>F. Onderzoek en innovatie sociaal werk</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ F.1 Praktijkgericht onderzoek in het sociaal werk ○ F.2 Methoden van onderzoek in sociaal werk ○ F.3 Innovatie van het sociaal werk <p>G. Professionalisering sociaal werk</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ G.1 Leervermogen ○ G.2 Vakbekwaamheid ○ G.3 Loopbaanontwikkeling en employability 	Wetenschappelijke perspectieven

Figuur 3 Overzicht van bouwstenen, thema's en wetenschappelijke perspectieven

³ Voor de beschrijving van het overstijgende perspectief van de wetenschappelijke disciplines kan worden verwezen naar paragraaf 2.3

3.1 Bouwsteen A: Beroep sociaal werk

Bachelor sociaal werkers hebben kennis van de aard, de doelen en kernwaarden van het hedendaagse sociaal werk, haar legitimering, onderbouwing en positionering, en weten hoe het sociaal werk in Nederland is georganiseerd. De kennis van deze bouwsteen is vooral ontleend aan de meest recente internationale definitie van sociaal werk en wetenschappelijke publicaties over de aard van het sociaal werk in het huidige tijdsgewricht.

A.1 Kernwaarden en maatschappelijke opdracht van het sociaal werk

Bachelor sociaal werkers zijn bekend met de kernwaarden van het beroep in de internationale definitie van sociaal werk. Sociaal werkers weten dat deze kernwaarden tot uitdrukking komen in de beroepsuitoefening en dat deze plaats vindt in wisselwerking met het door de tijd veranderende discours in politiek, beleid, wetenschap, media en praktijk over voorkomende sociale vraagstukken.

Onderwerpen

- Maatschappelijke opdracht van het sociaal werk
- Internationale definitie van sociaal werk, waaronder universele rechten van mensen en kinderen
- Kernwaarden van het beroep, zoals: empowerment, participatie, inclusie, rechtvaardigheid, diversiteit

A.2 Kerntaken en grondvormen van beroepshandelen van het sociaal werk

Bachelor sociaal werkers zijn bekend met de kerntaken en grondvormen van het beroepshandelen. Deze wordt gekenmerkt door het veranderkundig en communicatief vermogen van de sociale professional, het reciproke en dialogische karakter van de relatie, de gerichtheid op de persoon in de situatie en de gerichtheid op het sociaal functioneren en sociale kwaliteit.

Onderwerpen

- Kerntaken van het beroep
- Grondvormen van het beroepshandelen
- Persoon in situatie configuraties
- Sociaal functioneren en sociale kwaliteit

A.3 Legitimering, onderbouwing en positionering van het sociaal werk

Bachelor sociaal werkers weten dat de kwaliteit van het sociaal werk wordt bepaald door hun onderscheidende bijdrage aan de verbetering van het sociaal functioneren van individuen, groepen en gemeenschappen en door de kritische reflectie daarop. Zij weten hoe de kennisbasis kan worden benut voor een voortdurende verbetering van de praktijk en voor legitimering, onderbouwing en positionering van de beroepsuitoefening.

Onderwerpen

- Professionaliteit, ambachtelijkheid en vakmanschap in het sociaal werk
- Kennis van legitimerings- en legitimizeitsdebatten
- Positionering van het sociaal werk

3.2 Bouwsteen B: Gebruikers sociaal werk

Bachelor sociaal werkers hebben kennis van de factoren die van invloed zijn op het sociale functioneren van mensen en de ontwikkeling daarvan. Het gaat zowel om persoonlijke factoren als om factoren in de leefomgeving en samenleving. Deze kennis is vooral ontleend aan sociale en ontwikkelingspsychologie, sociologie, pedagogiek, economie, psychopathologie en gezondheidsleer en recht.

B.1 Sociale kwaliteit van samenleven

Bachelor sociaal werkers hebben kennis van de sociale kwaliteit van samenleven van mensen inclusief een volwaardige deelname aan de maatschappij en van factoren die daarop van invloed zijn.

Onderwerpen

- Kwaliteit van het bestaan: zelfbeschikking/autonomie, sociale verbondenheid, sociaal kapitaal, maatschappelijke participatie en inclusie, wederkerige sociale relaties, toegang tot grondrechten
- Burgerschapstheorieën, rechten en plichten, normen en waarden
- Diversiteit: verschillen in maatschappelijke participatie, invloed en macht tussen groepen op basis van klasse, inkomen, opleiding, gender, etniciteit, (geestelijke) gezondheid

B.2 Sociaal functioneren van individuen, groepen en gemeenschappen

Bachelor sociaal werkers hebben kennis van interactie en wederzijdse beïnvloeding tussen individuen en de groepen en gemeenschappen waar zij deel van uit maken.

Onderwerpen

- Sociaal functioneren van individuen in interactie met de directe sociale omgeving: gezin, (peer)groep, lokale gemeenschap
 - Interactie en wederzijdse beïnvloeding in de directe sociale omgeving: groepsdynamica, systeemtheorie, interactietheorie
 - Intermenselijke invloeden die sociaal functioneren bevorderen: empathie, bescherming, zorgzaamheid, ondersteuning, sociaal-culturele inclusie
 - Intermenselijke invloeden die sociaal functioneren belemmeren: pesten, huiselijk/seksueel geweld, vooroordelen, discriminatie, etikettering/stigmatisering, sociaal-culturele uitsluiting
 - Intergenerationele overdracht
 - Inzet van ervaringskennis
- Sociaal functioneren tussen mensen/groepen met verschillende gewoonten, waarden en normen, samenhangend met groepscultuur, politieke opvattingen, zingeving, levensbeschouwing, religie
- Sociale kwetsbaarheid en kracht: belemmeringen en mogelijkheden voor (de ontwikkeling van) sociaal functioneren
 - Basale kennis over beperkingen en problemen met betrekking tot gezondheid en gedrag: verstandelijke, zintuiglijke en lichamelijke beperkingen, lichamelijke en geestelijke ziektes en gedragsstoornissen. Bijvoorbeeld: vormen van autisme, fobieën, psychoses, depressies, zelfmutilatie, verslaving, eetstoornissen,

- dementie, ouderdomsbepkeringen, agressie, criminaliteit, vandalisme, hyperactiviteit
- Sociaaleconomische omstandigheden: armoede, schuldproblematieken, werkloosheid
- Sociale klassen, vraagstukken van macht en machtsongelijkheid
- Wettelijke bescherming van kwetsbare burgers
- Gedwongen kaders: maatregelen m.b.t. ouderlijk gezag; gedwongen opname; strafmaatregelen; TBS; reclassering
- Deelname aan lokale, nationale democratie en wereldburgerschap

B.3 Sociale ontwikkeling en individuele levensloop

Bachelor sociaal werkers hebben kennis van de samenhang en wisselwerking tussen de sociale, lichamelijke en psychische ontwikkeling van mensen en de invloed daarop van hun sociale en fysieke omgeving.

Onderwerpen

- Motorische, zintuiglijke, seksuele, emotionele, affectieve, cognitieve, sociale ontwikkeling gedurende de levensloop
- Sociale ontwikkelprocessen in relatie met de omgeving: hechting, socialisatie, ontwikkeling van sociale relaties en vaardigheden
- Ontwikkeling van persoonlijkheid en identiteit

3.2 Bouwsteen C: Werkwijzen sociaal werk

Bachelor sociaal werkers hebben kennis van beroep specifieke werkwijzen gericht op het sociaal functioneren van volwassenen en kinderen in hun primaire leefsituatie, in groepen en netwerken en in gemeenschappen. Zij beschikken over praktijktheoretische kennis van methodische werkwijzen inclusief de instrumentele en normatief ethische dimensie ervan. De kennis van deze bouwsteen is vooral ontleend aan veranderkunde, pedagogiek, psychologie, communicatietheorie, (internationale) sociaal werk theorieën,

C.1 Praktijktheoretische benaderingen

Bachelor sociaal werkers zijn bekend met diverse praktijktheorieën in het sociaal werk die hen in staat stellen op een consistente en verantwoorde wijzen te kiezen uit beschikbare en nog te ontwikkelen methoden en werkwijzen en deze te verantwoorden.

Onderwerpen

- Meerdere praktijktheorieën zoals: opvoedkundige, psychodynamische, taakgerichte, cognitief gedragsgerichte, systemische en ecologische, krachtgerichte, rehabilitatie, belangenbehartiging, kritische, feministische, multiculturele benaderingen
- Indeling in praktijktheoretische velden: het werken in en met het primaire leefverband, groepen & netwerken en gemeenschappen
- Meervoudige gelaagdheid van praktijktheorieën: waarden geladen perspectief, wetenschappelijke theorieën, handelingsvoorschriften
- Evidentie van praktijktheoretische benaderingen; evidentie op basis van toegepast onderzoek, professionele expertise en cliëntgebonden waarden

C.2 Methodisch werken

Bachelor sociaal werkers zijn bekend met de methodische, d.w.z. de doelgerichte, systematische en reflectieve uitvoering van het sociaal werk en hebben kennis van daartoe ondersteunende theorieën

Onderwerpen

- Methodisch werken: doelgericht, systematisch/planmatig en reflectief handelen
- Heuristische (intuïtief zoekende) en algoritmische (instructieve) kenmerken van methodisch werken
- Ondersteunende theorieën voor het methodisch werken:
 - Veranderkundige theorieën
 - Communicatie theorie,
 - Interactie theorie, systeem theorie, netwerk theorie
 - Groepsdynamica,
 - Opvoed theorieën,
 - Theorieën over:
 - helpen, begeleiden en coachen
 - waarnemen en observeren
 - gespreksvoering
 - creatief agogische benaderingen
 - conflicthantering

C.3 Normatieve en levensbeschouwelijk dimensie

Bachelor sociaal werkers zijn bekend met de normatieve en levensbeschouwelijke dimensies van het werk. De afwegingen en keuzes die zij maken zijn veelal sterk waarde geladen en vragen om ethische reflectie. Sociaal werkers bepalen in samenspraak met gebruikers, verwanten, collega's en opdrachtgevers wat wenselijk is en hoe dit op een zo goed mogelijke manier kan worden bereikt. De beroepscode van het sociaal werk vormt een kader waaraan dit getoetst wordt.

Onderwerpen

- Morele en levensbeschouwelijke dimensies van het sociaal werk
- Ethische benaderingen van sociaal werk: normatieve professionalisering, ethisch actorschap
- Ethische theorieën in het sociaal werk
- Beroepscode in het sociale domein

3.3 Bouwsteen D: Organisatie sociaal werk

Bachelor sociaal werkers hebben praktijkgerichte kennis van het organisatie- en beleidskader waarbinnen de werkzaamheden worden uitgevoerd en van de daarmee samenhangende wettelijke context. De kennis van deze bouwsteen is vooral ontleend aan bestuur en organisatiekunde, sociologie, recht, economie, politicologie, ethiek/filosofie.

D.1 Sociale kaart: overzicht van voorzieningen

Bachelor sociaal werkers hebben kennis van formele en informele organisaties en voorzieningen op de gebieden wonen, welzijn, cultuur, zorg en inkomen.

Onderwerpen

- Organisaties waarin/waarvoor sociaal werkers werken zoals (gemeentelijke) overheid, sociale wijkteams, gespecialiseerde zorg (bijv. jeugd, gehandicapten, ouderen, psychiatrie, verslavingszorg, schuldhulpverlening, reclassering, justitie)
- Organisaties op het terrein van onderwijs, gezondheidszorg, veiligheid, wonen, werken, kunst & cultuur, sport, vrijetijdsbesteding en media waarmee sociaal werkers samenwerken
- Formele en informele organisaties en voorzieningen, o.m.: vrijwilligersorganisaties, cliëntorganisaties, belangenorganisaties
- Gebiedsgerichte, gemeentelijke en regionale voorzieningen
- Intramurale, semimurale, extramurale en ambulante voorzieningen

D.2 Sociaal werk organisaties: bestuurs- en beleid

Bachelor sociaal werkers hebben kennis van bestuurs- en beleidsvraagstukken in een politieke context en in interactie tussen (lokale) overheden, burgers en maatschappelijke organisaties.

Onderwerpen

- Publieke en particuliere sector en hybride organisaties
- Verhouding burger, overheid en civil society
- Profit en non-profit organisaties, sociaal ondernemerschap
- Good governance, new public management

D.3 Sociaal werk organisaties en sociaal ondernemerschap

Bachelor sociaal werkers hebben kennis van het functioneren sociaal werk organisaties in het algemeen en van sociaal ondernemerschap in het bijzonder.

Onderwerpen

- Strategisch, tactisch en operationeel beleid (richten, inrichten verrichten)
- Beleidsplanning en besluitvorming in organisaties
- leiderschap en medezeggenschap, besluitvorming, macht,
- Organisatiestructuur en cultuur
- Ondernemingsplan, beheer en kwaliteitszorg
- Sociaal ondernemerschap gericht op de productie van sociale baten

3.5 Bouwsteen E: Maatschappelijke context sociaal werk

Bachelor sociaal werkers hebben kennis van de actuele en historische (inter)nationale maatschappelijke context van het sociaal werk. Deze kennis is vooral ontleend aan sociologie, economie, politicologie, recht, geschiedenis van het sociaal werk en filosofie/ethiek.

E.1 Politiek, beleid en wet en regelgeving

Bachelor sociaal werkers hebben kennis van de politieke context, het sociaal beleid en de wet en regelgeving waarbinnen het beroep wordt uitgeoefend.

Onderwerpen

- Politieke stromingen en standpunten met betrekking tot het sociale domein
- Sociaal beleid van landelijke, regionale en lokale overheden
- Beginselen van de democratische rechtstaat: grondrechten, machtsverdeling (trias politica), legaliteitsbeginsel, democratie
- Domeinspecifieke wet- en regelgeving: bijv. participatiewet, WMO, wet op de langdurige zorg, jeugdwet, wetgeving beroepsregistratie (BIG), klacht en tuchtrecht, privacywetgeving, BOPZ

E.2 Historische context

Bachelor sociaal werkers hebben kennis van de voorgeschiedenis van de hedendaagse context van het sociaal werk.

Onderwerpen

- De geschiedenis van het sociaal werk en sociaal beleid in Nederland en de samenhang met dominante politieke opvattingen en achterliggende mens- en wereldbeelden.
- De geschiedenis van de verzorgingsstaat en ontwikkeling van de participatie-samenleving
- Canon van het sociaal werk

E.3 Internationale context

Bachelor sociaal werkers hebben kennis van de verbondenheid van de Nederlandse sociaal werk context met de internationale sociaal werk context.

Onderwerpen

- Internationale ontwikkelingen m.b.t. sociaal werk in Europa.
- Internationale organisaties sociaal werk en sociaal werk onderwijs
- Global agenda social work
- Globalisering: migratie, culturele diversiteit, grensoverschrijdende sociale vraagstukken

3.6 Bouwsteen F: Onderzoek en innovatie sociaal werk

Bachelor sociaal werkers hebben praktijkgerichte kennis van innovatie en onderzoek, in dienst van de verbetering en vernieuwing van de beroepspraktijk. Deze kennis is vooral ontleend aan praktijktheorieën over sociale vernieuwing en praktijkgericht onderzoek.

F.1 Praktijkgericht onderzoek in het sociaal werk

Bachelor sociaal werkers beschikken over onderzoekend vermogen gericht op: reflectie op de beroepsuitoefening, inzet van beschikbare kennis en bijdrage aan innovatie. Zij hebben daarvoor kennis van vindplaatsen van wetenschappelijke kennis en de betekenis van praktijkgericht onderzoek in de uitvoering en ontwikkeling van sociaal werk.

Onderwerpen

- Sociaal werk onderzoek, ook in relatie tot sociaal werk theorie
- Ontstaan en ontwikkeling van lectoraten en kenniskringen (WMO-werkplaatsen)

- Landelijke kenniscentra en databanken voor effectieve interventies binnen het sociale domein

F.2 Methoden van onderzoek in het sociaal werk

Bachelor sociaal werkers hebben basale kennis van praktijkgericht sociaal werk onderzoek.

Onderwerpen

- Vindplaatsen van wetenschappelijke kennis over sociaal werk en effectieve sociale interventies.
- De onderzoekscyclus als een samenhangend geheel van probleem- en vraagstelling, gegevensverzameling, verwerking en analyses, conclusies en aanbevelingen.
- Innovatieve op verbetering van de praktijk gerichte onderzoeksmethoden
- Diverse onderzoeksinstrumenten zoals interview, enquête en observatie.
- Ethische aspecten van praktijkgericht onderzoek.
- Kwaliteitseisen voor praktijkgericht onderzoek, zoals validiteit, betrouwbaarheid en bruikbaarheid

F.3 Innovatie van het sociaal werk

Bachelor sociaal werkers hebben kennis van actuele innovatieve ontwikkelingen in het sociaal werk.

Onderwerpen

- Sociale en technologische innovatie in het sociale domein
- Sociaal ondernemerschap

3.7 Bouwsteen G: Professionalisering sociaal werk

Bachelor sociaal werkers bezitten praktijkkennis gericht op de verdere ontwikkeling van zichzelf als professionals en van het beroep als professie. Deze kennis is vooral ontleend aan de (met name sociale en leer)psychologie en aan praktijktheorieën betreffende professionalisering en loopbaanontwikkeling.

G.1 Leervermogen

Bachelor sociaal werkers hebben praktijkgerichte kennis van individueel en collectief leervermogen.

Onderwerpen

- Individuele leervoorkeuren en effectieve leerstijlen
- De reflectieve professional
- Zelfregulering, zelfsturing, zelfmanagement
- Lerende organisaties
- Collectieve leerarrangementen, zoals training, coaching, intervisie, supervisie, Communities of Practice, kennisnetwerken

G.2 Vakbekwaamheid

Bachelor sociaal werkers hebben praktijkgerichte kennis van de individuele en collectieve ontwikkeling van professionele vakbekwaamheid.

Onderwerpen

- Professionele ontwikkeling en stages of concern, van novice tot expert
- Professionele standaarden voor de beroepsuitoefening
- Aspecten van professionalisering, zoals instrumenteel en normatief, persoonlijk en collectief, beroepsgericht en beroepsoverstijgend
- De maatschappelijke inbedding van professionalisering, zoals beroepsvereniging, beroepsregistratie, beroepscode, tuchtrecht

G.3 Loopbaanontwikkeling en employability

Bachelor sociaal werkers hebben praktijkgerichte kennis van de ontwikkeling van hun eigen employability en loopbaan.

Onderwerpen

- Primaire en secundaire socialisatie in relatie tot gezinscultuur, schoolcultuur en beroeps cultuur
- Arbeidsmarkt, arbeidsverhoudingen en arbeidsmarktontwikkelingen
- Deskundigheidsbevordering en registratie/accreditatie
- Kwaliteit van leven: balans werk en privéleven, stress, burn-out, bore-out, motivatie, inspiratie, zingeving

Tenslotte

De totstandkoming van de gemeenschappelijke kennisbasis is het resultaat van een intensieve uitwisseling en gedachtenvorming waarbij vele experts afkomstig uit hogescholen, kenniscentra en universiteiten betrokken zijn geweest. Het resultaat heeft een model met zeven bouwstenen opgeleverd dat enerzijds duurzaam is doordat het de belangrijkste kennisgebieden in kaart brengt die de afgelopen decennia het kerncurriculum van SW-opleidingen van inhoud hebben voorzien en dit ook zullen blijven doen. Het model is anderzijds dynamisch en veranderlijk en wel om twee redenen. Op de eerste plaats omdat het bereikte resultaat nooit helemaal af is; er kunnen altijd onderwerpen over het hoofd zijn gezien die alsnog zouden moeten worden toegevoegd of er kunnen verbindingen en samenhangen worden gelegd die nog niet zijn benoemd. Op de tweede plaats omdat nieuwe theoretische kennis over ontwikkelingen in de beroepspraktijk en samenleving zich zullen aandienen en verouderde en minder bruikbare kennis van het toneel zal verdwijnen. Als zodanig is de kennisbasis een eerste aanzet van een krachtig theoretisch raamwerk dat om blijvend state-of-the-art kennis te bieden om regelmatig onderhoud vraagt.

Mits goed onderhouden zal de kennisbasis fungeren als een valide kennisoverzicht waar opleidingen uit kunnen putten en voort kunnen bouwen. De auteurs stellen zich daarbij voor dat de bouwstenen en thema's vooral in hun onderlinge samenhang in het onderwijs worden geïmplementeerd. Hierbij mag de verbinding met de opleidingskwalificaties en daarbinnen de afstemming tussen het bachelor- en masterniveau niet uit het oog worden verloren. Afhankelijk van de kwalificaties die centraal staan, zullen inhoud en op meerdere plaatsen in steeds wisselende configuraties en op verschillende niveaus in het onderwijs aan de orde worden gesteld. Daarbij is het overstijgende en meervoudige perspectief dat geboden wordt door de verschillende wetenschappelijke disciplines van belang. Deze perspectieven helpen sociaal werkers om praktijksituaties in een sociale en maatschappelijke context vanuit meerdere invalshoeken, diepgaand te begrijpen. Ze stellen hen in staat zich kritisch te verhouden tot het politieke, bestuurlijke en wetenschappelijke discours en zich niet zonder meer te identificeren met vigerende beleidsopvattingen over zorg en welzijn en de ideologie daarachter.

Het mag duidelijk zijn dat niet gepleit wordt voor een één-op-één vertaling van bouwstenen naar modules waarmee de verwevenheid en samenhang van de kennisbasis verloren dreigt te gaan. Daarnaast kan niet genoeg worden benadrukt dat de kennisbasis niet de enige kennisbron is waar studenten en professionals uit putten. Juist de integratie van theoretische kennis met persoonlijke ervaringskennis en ervaringskennis van burgers, medestudenten en collega's draagt bij aan een samenhangend systeem van betekenissen waarmee de praktijk op professionele wijze tegemoet getreden kan worden.

Het is mede daarom dat de kennisbasis het karakter heeft gekregen van een model waarin minder in detail wordt aangegeven *wat* in opleidingen aan de orde moet worden gesteld maar meer *waarover* het zou moeten gaan. De geraadpleegde experts hebben uitdrukkelijk als wens te kennen gegeven voldoende ruimte aan opleidingen te bieden om zelf te kunnen bepalen welke thema's en onderwerpen en daarbij passende bronnen worden benadrukt of voorzien van een specifieke inkleuring die past bij het profiel van de hogeschool en de regionale inbedding ervan.

Zowel de uitgesproken noodzaak tot onderhoud van de kennisbasis als de ruimte voor eigen verdere invulling, profilering en inkleuring maakt nieuwsgierig naar het vervolg van dit

project en roept de wens op tot uitwisseling tussen opleidingen, om elkaar op de hoogte te houden, elkaar te inspireren en om van elkaar te leren. Dit zou bijvoorbeeld kunnen door de inrichting van een digitaal platform voor SW-opleidingen waar bouwstenen met thema's en onderwerpen worden gevuld met studiemateriaal zoals studieboeken, artikelen, websites (bijv. canon sociaal werk) en webcolleges. Hierdoor kan een intensieve uitwisseling ontstaan tussen opleidingen onderling maar ook met landelijke kenniscentra, lectoraten en academische werkplaatsen. Dit met als doel een up-to-date kennisbasis in het hart van de curricula te realiseren en daarmee bij te dragen aan een krachtig profiel van opleiding en beroep.

Referenties

Commissie Accreditatie Hoger Onderwijs. (2001). Prikkelen presteren profileren. Eindrapportage. Gedownload 7 juli 2016 van <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/.../brief2k-2001-35515a.pdf>

Ewijk, H. van (2010). Maatschappelijk werk in een sociaal gevoelige tijd, Utrecht: Humanistic University press

IFSW. *Global definition of Social work*. Gedownload op 13 juli 2016 van <http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/>

Kloppenburg, R. & Bommel, M. van. (2015). *Kennisbasis bacheloropleidingen Sociaal Werk. Rapportage eerste Delphironde*. Interne publicatie BoK-project SAC HSS.

NVAO (z.d.) Dublin Descriptoren. Gedownload d.d. 5 juli 2016 van <https://www.nvao.net/system/files/pdf/Dublin%20Descriptoren.pdf>

Payne, M. (2014). *Modern Social Work Theory*. (4th ed.). Basingstoke (UK): Palgrave MacMillan.

Cluster sociaal werk opleidingen. (2016). *Domeinprofiel Sociaal Werk. raadpleegversie juni 2016*. Den Haag: Vereniging Hogescholen.

Trevithick, P. (2012). *Social Work Skills and Knowledge: A Practice Handbook*. (3d ed.). Maidenhead (UK): McGraw Hill Open University Press

Bijlage 1 Namen van begeleidingscommissieleden en participanten

Wetenschappelijke begeleidingscommissie

Prof. dr. Hans Boutellier (voorzitter)
Prof. dr. Trudie Knijn
Dr. ir. Rick Kwekkeboom
Prof. dr. Tine Van Regenmortel

Deelnemers expertronden

Dr. Somaya Ben Allouch, Saxion
Drs. Marianne Berger, Nederlands Jeugd Instituut
Dr. mr. Rob Bovens, Hogeschool Windesheim
Dr. Lia van Doorn, Hogeschool Utrecht
Dr. Sietske Dijkstra, Hogeschool Utrecht
Prof. dr. Hans van Ewijk, Universiteit voor Humanistiek
Dr. Henk Geertsema, Gereformeerde Hogeschool Zwolle
Dr. Roel van Goor, Hogeschool Inholland
Drs. Leo van Hoorn, Christelijke Hogeschool Ede, Academie Theologie
Dr. Fuusje de Graaff, Haagse Hogeschool
Drs. Marc Hoijtink, Hogeschool van Amsterdam
Dr. Loes Houweling, Hogeschool Leiden
Msc. Jaap Ikink, Noordelijke Hogeschool Leeuwarden
Dr. Kitty Jurius, Hogeschool Windesheim
Drs. Laura Koeter, Hogeschool van Amsterdam
Dr. Sjaak Khonraad, Avans Hogescholen
Dr. Lilian Linders, Fontys Hogeschool
Drs. Thea Meinema, Movisie
Drs. Anneke Menger, Hogeschool Utrecht
Dr. Janneke Metselaar, Noordelijke Hogeschool Leeuwarden
Dr. Martine Noordegraaf, Christelijke Hogeschool Ede
Dr. Yolanda te Poel, Fontys Hogeschool
Dr. DirkWillem Postma, Noordelijke Hogeschool Leeuwarden
Dr. Nol Reverda, Hogeschool Zuyd
Dr. Lies Schilder, Beroepsvereniging van professionals in sociaal werk
Drs. Margot Scholte, Hogeschool Inholland
Dr. Rudy Snippe, Hogeschool Inholland
Dr. Marcel Spierts, 'Onderzoek & Ontwikkeling'
Dr. Martin Stam, Hogeschool van Amsterdam
Dr. Jaap van der Stel, Hogeschool Leiden
Prof. dr. Jean Tillie, Hogeschool van Amsterdam
Prof. dr. Justus Uitermark, Universiteit van Amsterdam
Dr. Lisbeth Verharen, Hogeschool Arnhem Nijmegen
Drs. Paul Vlaar, Movisie
Dr. Vincent de Waal, Hogeschool Utrecht
Dr. Jean-Pierre Wilken, Hogeschool Utrecht

Geïnterviewde hoogleraren/lectoren

Dr. Quirine Eijkman
Prof. dr. Hans van Ewijk

Prof. dr. Jan Willem Duyvendak
Prof. dr. Arjo Klamer
Prof. dr. Johan Polder
Prof. dr. Paul van Tongeren
Prof. dr. Micha de Winter